

EL PINTOR RAFAEL FERNÁNDEZ I MARTÍNEZ I INÉS BAS NEBOT. UNA FAMÍLIA D'ARTISTES ARRELADA A LA MARINA ALTA

Rafael Fernández Bas

RESUM

El pintor Rafael Fernández (1921-2007) i la seua esposa, Inés Bas, una dona amb ampla formació artística, formaren una família que ha viscut sempre unida a la Marina Alta i en especial a la ciutat de Dénia, des de la seua rota la “Miragua”. Els paisatges de la Marina han marcat l'obra del pintor que, amb una ampla tasca expositiva per diverses poblacions, ha contribuït de manera directa a la cultura pictòrica de la ciutat de Dénia.

PARAULES CLAU

Rafael Fernández (pintor); Inés Bas; Dénia, la Marina Alta; pintors valencians; Grupo SAGAV; Exposicions; Galeria Elia (Dénia); Galeria Avima (Dénia); Costa Tur (pintor)

THE PAINTER RAFAEL FERNÁNDEZ MARTÍNEZ AND INÉS BAS NEBOT. AN ARTIST COUPLE IN HARMONY WITH THE MARINA ALTA.

Rafael Fernández Bas

ABSTRACT

The painter Rafael Fernández (1921-2007) and his wife, Inés Bas, a woman with a rich artistic culture, formed an artist couple who, from their house, la “Miragua” in Las Rotas, always lived in harmony with the Marina Alta and especially with the

town of Dénia. The landscapes of the Marina influenced the work of the painter who exhibited frequently in many towns and contributed directly to the pictorial culture of Dénia.

KEY WORDS

Rafael Fernandez (painter), Inés Bas, Dénia, the Marina Alta, Valencian painters, Grupo SAGAV, exhibitions, Elia Gallery (Dénia), Avima Gallery (Dénia), Costa Tur (painter).

Pel seu origen a la comarca de la Marina Alta la família Bas es va instal·lar a Dénia. Luis Bas i Lacasa, que ja va nèixer a València, va adquirir per via judicial una casa a les primeries del segle XX per tal d'instal·lar-se a Dénia i recuperar les arrels del seu llinatge, i així poder passar els estius en un ambient integrador, tant pel contacte amb el veïnat de les seues rodalies, com pels conreus de raïm de moscatell i d'ametlers i de garrofers. La casa, batejada formalment com a "Rota Miragua", a la zona de les Rotes, era coneguda en tota la contornada com la "casa de la por", pel soroll que feia el penell, en moure's, quan bufava el vent.

La filla menuda de la família Bas, Inés, va sentir la vocació artística, primer per la música -volia ser violinista-, però al final es va decantar per les belles arts en tindre l'autorització paterna -un rígid costum imprescindible en l'època de la postguerra-, per ser considerats els estudis de belles arts una carrera apta per a senyoretes. D'excel·lent formació tècnica, lingüística i d'ampla cultura, la "xiqueta" va adquirir l'ofici de pintora, i començà a destacar en unes aules en les quals els homes eren la immensa majoria. També el professorat estava compost sobretot per barons i d'educació clàssica, llevat de Na Rosario García, la titular de pedagogia de l'estètica.

La rota "Miragua" i les germanes Bas.

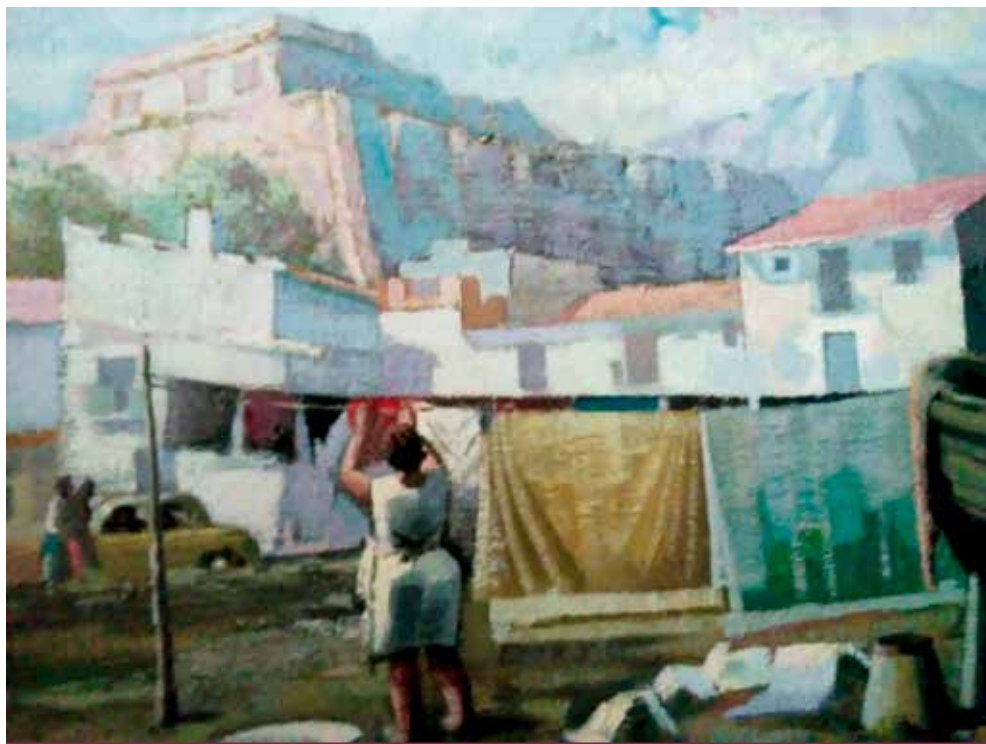
Malgrat això Inés Bas, amb les altres quatre alumnes del curs, van formar el grup d'artistes SAGAV.

Quadre d'Ines Bas Nebot.

A l'Escola de Belles Arts de Sant Carles, Inés Bas va conèixer un company de cursos superiors, un andalús arrelat a València, on va immigrar la seua família quan era un xiquet, Rafael Fernández Martínez, al qual va arrossegar a Dénia per tal que coneguera els paisatges i el seu entorn. Amb aquest company de professió es va casar Inés l'any 1953. Això va fer, com ella explicava, que haguera de canviar el pinzell per la granera, en dedicar-se a la família i a la criança d'un fill i d'una filla.

Les necessitats econòmiques familiars van obligar el matrimoni a buscar una estabilitat en els ingressos i per això Rafael Fernández va iniciar una carrera com a professor. Una tasca sempre compartida amb la seua carrera artística de pintor, puix mai va deixar de fer creacions pròpies. Primer va ser destinat a l'Institut Laboral *Fernando III* de Priego de Còrdova, i després d'aprovar les oposicions a catedràtic de dibuix va passar a l'Institut *Padre Eduardo Vitoria* d'Alcoi, on va començar la col·laboració amb l'editorial ECIR per a la confecció de llibres de text de l'assignatura de dibuix. Finalitzaria la seua carrera docent a l'Institut *Jorge Juan* d'Alacant.

Dénia 60 (El Raset), R. Fernández, 1966.

Les vacances, tant a l'estiu com en Setmana Santa i Pasqua, suposaven la tornada familiar a "la rota", a Dénia, on es combinaven les feines agrícoles d'arreglar les ametles i de collir el raïm amb els banys a la mar i el recorregut per la comarca per tal de fer apunts, dibuixos i aquarel·les. Després venia el treball a l'estudi amb l'execució de quadres de tamany mitjà o més grans, amb la finalitat d'anar preparant futures exposicions -on siga i es puga-. Per participar en mostres col·lectives o per presentar-se a premis en certàmens artístics i veure de millorar el currículum i de guanyar també alguna dotació econòmica, que sempre venia bé per al finançament de materials de pintura, de l'edició de catàlegs i del transport.

Per eixes raons, la trajectòria pictòrica de Rafael Fernández ha sigut llarga, si bé la resumirem, fent referència als guardons més prestigisats i a les mostres que disposen d'una específica singularitat:

L'any 1956 va guanyar el primer premi en el V Concurs Nacional i Provincial de la Diputació Provincial d'Alacant amb l'obra que duu per títol *Fira*, exposada a hores d'ara a Alacant al MUBAG. També l'any 1972 va ser seleccionat el seu quadre: *Terres mogudes*, que va ser adquirit per la Comissaria general d'exposicions (del Ministeri de Cultura).

En relació a les **exposicions col·lectives** Rafael Fernández té una llarga activitat de 68 anys, entre l'any 1941 i el 2009. Exposicions d'Art Universitari els anys 1941, 1942 i 1943; II saló de dibuixants a la Sala *Gran Vía*, de València, el 1948; l'exposició hispano-hongaresa, a València l'any 1949 al Cercle de Belles Arts de València; exposicions nacionals de l'Estat en diverses convocatòries; 1ª Biennal d'Art del Regne de València, el 1951; a la Casa Americana de València: "els Estats Units d'Amèrica vistos per pintors llevantins", l'any 1955, a la Galeria d'art Colomina; l'any 1956, "Alcoi vist per tres pintors", amb Ramón Castanyer i Candela Vicedo; l'exposició de pintors alcoians, a la Casa Municipal de Cultura d'Alcoi, en febrer de 1958; l'any 1960 l'"Exposition d'Alicante", en l'Embaixada d'Espanya en París; "4 artistes contemporanis" a la Casa de Cultura *Jaume Pastor i Fluíxà* de Calp, l'any 1999; "Art Ben Lliure" (40 anys de l'Institut de Batxillerat *Benlliure*), en la sala *Thesaurus* del centre cultural *La Nau* de la Universitat de València, el 2009.

Castell de Dénia, R. Fernández, 1979.

Exposicions individuals: Sala *Mateu* de València, el 1946; Sala *Gran Vía*, de València, el 1948; Cercle de Belles Arts de València, el 1951, 1990, 1996 i 1997; a Priego de Còrdova, Còrdova; Alcoi; Sala *Lafuente* de València, el 1956; a Alacant, Castelló, Museu d'Art Contemporani de Vilafamés Massanassa, Sollana, Bocairent, l'Eliana, Saragossa, Múrcia, Ciudad Real, Almeria, Madrid, Valladolid; a València, a diverses galeries, com *Latin Quarter*, *Da Vinci*, *Orta*, *Pizarro 8*, *San Vicente*, *Lloscos Gallery*, *Artis*, *El Corte Inglés*, Ateneu Marítim; i les darreres, abans de la seua defunció, a Fundació Comunitat Valenciana – Regió Europea, a Brusselles, el 2004 i *Artimundo* a Brusselles l'any 2005.

Pel que fa a **Dénia i a la comarca de la Marina Alta**, l'autèntica renovació de la societat pel pla d'estabilització econòmica que va suposar l'obertura al fenomen turístic, va implicar en el món artístic una explosió d'activitats expositives en àmbits mercantils, de titularitat privada que, en el cas de la ciutat de Dénia, amb un gran creixement del sector terciari, comercial i de servicis, va significar que determinats establiments acolliren mostres pictòriques d'artistes de la nostra terra i d'altres latituds.

Així, en eixa línia d'utilització de locals destinats a fins de negocis de compravenda per a combinar-ho amb exhibicions d'obres d'art, destaca l'exposició en els salons de l'antic Hotel Fornos, patrocinada per l'Ajuntament de Dénia, des del 16 fins al 23 d'agost del 1959, amb la participació d'Antonio Bisquert, José Català, Rafael Fernández, Benjamín Mustieles, L.A. Ruano i d'Arturo Vicent. I temps més avant,

també la Galeria *Selecte* de Dénia, va acollir l'exposició d'Eduardo Vicente i Rafael Fernández, des del 12 fins al 20 de setembre de l'any 1963.

Posteriorment, diferents iniciatives privades van prosseguir l'estela de la difusió artística, amb la creació de sales d'exposicions al centre urbà de la ciutat, com la Galeria *Elia* de Dénia, al Carrer de Magallanes, davant del Mercat Municipal, on van exhibir mostres de l'obra de Rafael Fernández els anys 1965 i 1966.

Autorretrat, R. Fernández, 1990.

A la Galeria *Elia* de Dénia es refereixen els comentaris artístics del setmanari *La Marina* d'Alacant, a càrrec de Rafael Fernández, aleshores catedràtic de dibuix en l'Institut *Jorge Juan* d'Alacant, però vinculat a la nostra comarca.

Al Núm. 266, de 24 d'abril de 1965 es reproduceix la “Crónica local: Miguel Porter-Moix y su recopilación de películas valenciano-catalanas”, en la qual el professor Rafael Fernández dona a conèixer la lloable iniciativa en la creació de la galeria d'art, a càrrec del “Dr. Juan Serrano Pons y las artes plásticas”:

“Para un próximo futuro, concretamente para el principio del verano próximo, está madurando el Dr. Serrano la inauguración de una magnífica sala de Arte. Juan Serrano tiene una gran preocupación por las Artes y por esta causa se halla inmerso en la recopilación de pinturas, esculturas, grabados, cerámicas y artes decorativas de reconocidos artistas españoles y extranjeros, hasta el punto de que piensa montar exposiciones tanto periódicas como individuales. La conversación que con él sostuvimos, dio lugar a posterior cita, con el fin de hablar más concretamente sobre estos interesantísimos objetivos que indiscutiblemente tienen un extraordinario interés, ya que no conocemos ningún caso en poblaciones no capitales de provincia que iguallen a éste.

No obstante, hemos de adelantar por lo que vimos de las obras y proyectos de la futura sala, que será una de las mejores de ese tipo particular, existentes en provincias, incluidas importantes capitales.

Denia, por tanto, va a cambiar no sólo de fisonomía urbanística por la aportación incontable del turismo, sino de lo que creemos más vital: de fisonomía cultural”.

L'autopista, R. Fernández, 1982.

Successives exposicions a l'esmentada Galeria *Elia* són mereixedores de crítiques en el mateix setmanari:

Núm. 278, de 17.7.1965: "Exposiciones en Denia: Vicente Luján y Antonio López Ruiz en la Galería de Arte *Elia*"

Núm. 280, de 31.7.1965: "Exposiciones: Luis Alemany, en la Galería *Elia*"

Núm. 281, de 7.8.1965: "Exposiciones: Emilio Portolés, en la Galería *Elia*"

Núm. 284, de 28.8.1965: "Exposiciones: Carta a Emilio Portolés, con motivo de su exposición y la mía".

I va ser el mateix artista i professor qui, en la seua col·laboració al diari *Las Provincias*, de València, en data del 26 d'agost de 1967, amb el títol "Notas de arte: Uiso Alemany y López Ruiz, en la Galería *Elia* de Denia", va continuar difonent l'activitat artística expositiva a Dénia.

La molt valuosa promoció de pintors i escultors, iniciada pel metge Serrano i Pons amb la Galeria *Elia*, va dinamitzar l'activitat cultural de Dénia. Una tasca que va tindre continuïtat en altres establiments, com la Galeria *Avima*, vinculada al pintor local Jaime Costa Tur al llarg dels anys huitanta del segle XX, galeria on el pintor Costa Tur i el catedràtic Rafael Fernández van fer exposicions de les seues darreres creacions any rere any, des del 1987 fins al 1988, amb certes excepcions.

Cap de Sant Antoni (la cova Tallada), R. Fernández, 1983.

Un altre pas en favor de l'art a Dénia va vindre amb la creació de la Casa Municipal de Cultura, a primeries dels anys setanta, i amb el seu director Saturnino Ortuño. La Corporació Municipal d'aquells anys es va enganxar al carro, a fi de disposar d'una pinacoteca i gliptoteca municipal, i amb aquesta finalitat s'organitzaren notables exposicions, entre les quals el pintor Rafael Fernández també va presentar la seua obra a Dénia, des del 16 de novembre fins a desembre de l'any 1984. També cal destacar especialment la convocatòria, des de l'any 1976, del Certamen nacional i local d'arts plàstiques Ciutat de Dénia, en el qual Rafael Fernández va obtindre reconeixement com a menció honorífica a la mostra de l'any 1983.

Rafael Fernández va morir a Dénia l'any 2007, i des de aleshores s'han fet diverses mostres pictòriques en homenatge i record de la seua figura a València: al Col·legi de Doctors i Llicenciats en Belles Arts, al Col·legi d'Advocats i a la Sala de Ciutat Vella de l'Ajuntament. També el seu poble de naixença, Cúllar, a Granada, ha recordat el pintor Rafael Fernández. A Dénia, al centre d'Art l'Estació, s'ha organitzat una retrospectiva del conjunt de la seua obra pictòrica amb motiu del seu centenari l'any 2021.

En definitiva, una família originària de la comarca, amb Inés Bas, una dona de forta vocació artística, barrejada amb un professional de les belles arts. Tots junts han desplegat el seu impuls cultural en un ample sentit, prenent com a base territorial i fins a la fi dels seus dies, el seu arrelament al terme de Dénia, que els ha permés anar coneixent els racons estètics de l'acollidora Marina Alta.

Dénia, maig de 2023